КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фізичної географії та геоекології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана
з навчальної роботи
_____
«27» серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ

для студентів

галузь знань	**10 Природничі науки**
спеціальність	**103 Науки про Землю**
освітній рівень	**бакалавр**
освітня програма	**Геоекологія та екосистемні послуги**
вид дисципліни	**обов'язкова**

Форма навчання	**денна**
Навчальний рік	**2025/2026**
Семестр	**3**
Кількість кредитів ECTS	**4**
Мова викладання, навчання та оцінювання	**українська**

Форма заключного контролю **іспит**

Викладач:

Іван ДІБРОВА, *кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної географії та геоекології*

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____(_____) «__»___ 20__р.
підпис ПІБ

на 20__/20__ н.р. _____(_____) «__»___ 20__р.
підпис ПІБ

КИЇВ - 2025

Розробник: Іван ДІБРОВА, *кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної географії та геоекології*

ЗАТВЕРДЖЕНО
«26» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри
_____ доц. Людмила БІЛОУС

Протокол № 1 від «26» серпня 2025 р.

Схвалено науково-методичною комісією географічного факультету

Протокол № 7 від «27» серпня 2025 р.

Голова науково-методичної комісії _____ доц. Наталія КОРОГОДА

«27» серпня 2025 р.

ВСТУП

1. Мета навчальної дисципліни - здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності предметної області геоекології маркетингу й відновлення екосистемних послуг або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та антропогенних об’єктів та процесів із використанням комплексу міждисциплінарних даних та за умовами недостатності інформації.

2. Попередні вимоги до успішного опанування курсу:

1. *Успішне* опанування дисциплін «Загальна геологія», «Гідрологія», «Метеорологія», «Грунтознавство», «Біогеографія» та ін.

2. *Знати* властивості та закономірності розвитку географічної оболонки, протікання екзогенних та ендогенних процесів й наслідки такого протікання, мати поняття про природний комплекс та його особливості, вплив людини на навколишнє середовище та наслідки такого впливу на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

3. *Вміти* застосовувати картографічний метод та метод спостереження, проводити зіставлення й порівняння природних об'єктів, процесів і явищ, робити узагальнення, послідовно аналізувати природні умови досліджуваних територій, давати оцінку їхніх змін в результаті господарської діяльності людини.

4. *Володіти* навичками, такими як: складання фізико-географічної характеристики досліджуваної території, читання тематичних (геологічні, кліматичні, грунтові та ін.) й загальногеографічних (фізичних) карт, знаходження і використання географічної інформації (друкованої та електронної) для розв'язання поставлених навчальних завдань, користування унаочнювальними засобами, зокрема об'єктно-натуральними, об'єктно-замінювальними, приладно-природничими та програмно-забезпечувальними.

3. Анотація навчальної дисципліни.

Навчальна дисципліни «Фізична географія материків та океанів» присвячена розгляду природних умов та вивченню закономірностей розвитку окремих частин географічної оболонки – материків та океанів. Послідовно розкривається характеристика досліджуваних територій, починаючи від особливостей їх географічного положення та берегової зони й закінчуючи фізико-географічним районуванням з виділенням та описом природних комплексів субглобального та регіонального рівнів розмірностей (природних поясів, зон, підзон, країн та областей).

Дисципліна поділяється на *дві* змістовні частини, які розкривають особливості природних умов океанів та материкових утворень. Серед питань, що підлягають ґрунтовному висвітленню відносять диференціацію географічної оболонки на

субглобальному та регіональному рівнях, аналіз природних компонентів конкретного материка / океану (у т.ч. його частин), їхньої взаємозалежності та взаємозв'язку, взаємодію між материками і океанами як чинник формування неповторних рис природи Землі.

Дисципліна спрямована на формування у студентів спеціальних географічних компетентностей, зокрема *змістового* (емпіричні й теоретичні знання), *операційного* (вміння, навички, прийоми навчально-пізнавальної діяльності й досвід їхнього застосування для вирішення завдань теоретичного і практичного характеру) та *світоглядного* (географічна картина світу, емоційно-ціннісне ставлення до довкілля і людської діяльності у ньому, набута творча діяльність) компонентів.

4. Завдання вивчення дисципліни. У результаті опанування дисципліни студенти повинні набути такі загальні та спеціальні компетентності:
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК2);
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК4);
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій (ЗК7);
- прагнення до збереження природного навколишнього середовища (ЗК11);
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) (ЗК12);
- здатність до всебічного аналізу складу і будови геосфер (СК05).

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		**Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання**	**Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання**	**Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни**
Код	**Результат навчання**			
1.1	Фізична географія материків та океанів як навчальна дисципліна. Мета і завдання, об'єкт й предмет вивчення, методи, принципи та підходи дослідження	*лекція*		*5%*
1.2	Знати і розуміти наукові теорії походження материків і океанів	*лекція*		*5%*
1.3	Пояснювати особливості географічного положення та складати загальну характеристику материка: розташування відносно екватора, точок полюсів та півкуль, відношення до інших материків, океани і моря, що його омивають,	*лекція, семінарське заняття*		*5%*

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	**Результат навчання**			
	площа материка та його острівної частини, крайні точки, середні висотні відмітки, максимум і мінімум висот, положення відносно центрів дії атмосфери й кліматичних поясів		*усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс, письмові роботи, екзаменаційне тестування тощо*	
1.4	Знати і розуміти берегову зону материка: фактори її формування (абразійна діяльність моря, тектонічна будова, клімат, антропогенна діяльність – наявність потужних портово-промислових комплексів), протікання берегових процесів і явищ, генетичні типи берегів та їх особливості	*лекція, семінарське заняття*		*5%*
1.5	Знати і розуміти геологічну історію розвитку материка, основні риси тектонічної будови: архейсько-протерозойські ядра (давні платформи та їхні елементи – синеклізи, антеклізи, щити), молоді платформи, геосинклінальні області (прогини та гори), характер осадових відкладів	*лекція, семінарське заняття*		*5%*
1.6	Знати і розуміти основні типи морфоструктури гір та рівнин материка: цокольні глибові гори та нагір'я, столові гори, вулканічні гори та вулканічні плато, відроджені гори, успадковані складчастою структурою, цокольні рівнини і плоскогір'я, пластові рівнини, акумулятивні рівнини.	*лекція, семінарське заняття*	*усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс, письмові роботи, екзаменаційне тестування тощо*	*5%*
1.7	Пояснювати клімат материка, зокрема характеризувати основні кліматоутворюючі фактори (сонячна радіація, атмосферна циркуляція, підстильна поверхня), кліматичні пояси та області	*лекція, семінарське заняття*		*5%*
1.8	Знати і розуміти особливості внутрішніх вод материка: річкові системи, озера, болота та заболочені землі, підземні води та льодовики	*лекція, семінарське заняття*		*5%*

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	**Результат навчання**			
1.9	Фізико-географічне районування материка: характеристика географічних поясів і природних зон як зональних просторових утворень	*лекція, семінарське заняття*		*5%*
1.10	Фізико-географічне районування материка: характеристика природних країн та областей як азональних просторових утворень	*лекція, семінарське заняття*		*5%*
1.11	Загальний огляд Світового океану: просторові структури, тектонічні особливості, рельєф дна, солоність та температура вод, хвилювання й течії в океанах і морях, органічний світ та природне районування	*лекція*	*усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс, письмові роботи, екзаменаційне тестування тощо*	*5%*
1.12	Знати і розуміти географічне положення, межі, геологічну будову, рельєф дна, донні відклади, мінеральні ресурси, кліматичні умови, органічний світ та природне районування океану	*лекція, семінарське заняття*		*5%*
2.1	Використовувати навчально-наочні посібники, читати фізичні і тематичні карти	*семінарське заняття*	*усне опитування, бліц - опитування, тести, презентації, дискурс, письмові роботи, екзаменаційне тестування тощо, іспит*	*до 30%*
2.2	Складати фізико-географічну характеристику материка і/або океану за визначеним планом	*семінарське заняття*		
2.3	Виявляти закономірності розвитку природи материка / океану, встановлювати взаємодію людини з навколишнім середовищем й визначати наслідки такої взаємодії	*семінарське заняття*		
2.4	Зіставляти, порівнювати та аналізувати протікання фізико-географічних процесів і явищ, особливості будови й розвитку у часі материків і океанів	*семінарське заняття*		
2.5	Користуватися контурними картами, зокрема позначати та підписувати об'єкти географічної номенклатури	*семінарське заняття*		
2.6	Використовувати електронні посібники, карти, мережу Інтернет для підготовки та виконання самостійних завдань	*семінарське заняття*		
комунікація *як ключова географічна компетенція передбачає:*				

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	**Результат навчання**			
3.1	Володіння способами взаємодії з суспільним оточенням й навичками роботи у групі і колективі	*семінарське заняття*	*виконання творчих аналітичних робіт, презентація, дискурс тощо*	*до 5%*
3.2	Здатність виконувати поставлені різноманітні завдання	*семінарське заняття*		
3.3	Вміння презентувати свою роботу, виступати з усними повідомленнями, вести дискусію, ставити запитання, оперативно діяти у різноманітних ситуаціях та надавати допомогу іншим, бути відкритим на спілкування і т.п.	*семінарське заняття (презентація)*		
автономність та відповідальність: *продемонструвати розуміння особистої відповідальності за професійні та/або управлінські рішення чи надані пропозиції/рекомендації, які можуть впливати на якість виконання робіт в цілому чи окремих їх складових, зокрема при*				
4.1	Виконанні теоретичних і практичних завдань	*семінарське заняття, аналітична доповідь, дискусія, вирішення конкретних задач та ситуацій*	*виконання творчих аналітичних робіт, презентації, дискурс тощо,іспит*	*до 5%*
4.2	Аналізі та виборі варіанту природного районування материка для навчальних та наукових цілей			
4.3	Дослідженні екологічних проблем материка / океану та пошуку шляхів їх вирішення			
4.4	Написанні курсової і/або дипломної роботи, наукової статті і/або тез доповідей на конференцію (семінар) тощо			

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код) / Програмні результати навчання (назва)	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	1.9	1.10	1.11	1.12
1. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області наук про Землю, геоекології, маркетингу й відновлення екосистемних послуг (ПРН01)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Результати навчання дисципліни (код) / Програмні результати навчання (назва)	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	1.9	1.10	1.11	1.12
2. Застосовувати моделі, методи і дані фізики, хімії, біології, екології, геоекології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних процесів формування і розвитку геосфер (ПРН07)		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3. Знати і застосовувати теорії, парадигми, концепції та принципи в науках про Землю, відповідно до спеціалізації (ПРН12)	+	+										
4. Усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів (ПРН18)					+							

Результати навчання дисципліни (код) / Програмні результати навчання (назва)	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2	4.3	4.4
1. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області наук про Землю, геоекології, маркетингу й відновлення екосистемних послуг (ПРН01)	+	+	+										
2. Застосовувати моделі, методи і дані фізики, хімії, біології, екології, геоекології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних процесів формування і розвитку геосфер (ПРН07)				+	+	+	+	+					
3. Знати і застосовувати теорії, парадигми, концепції та принципи в науках про Землю, відповідно до спеціалізації (ПРН12)									+	+			
4. Усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів (ПРН18)										+	+	+	+

7. Схема формування оцінки: рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами усного опитування й написання контрольних робіт та участі на семінарських заняттях.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні така:

- результати навчання – **1.1 – 1.12 (знання)** – до 5% за кожен;
- результати навчання – **2 (вміння)** – до 30%;

- результати навчання – **3 (комунікація)** – до 5%;
- результати навчання – **4 (автономність та відповідальність)** – до 5%.

7.1. Форми оцінювання студентів:

Заняття проводять у вигляді лекцій та семінарів. Завершується дисципліна іспитом.

- семестрове оцінювання: кількість балів, що отримує студент протягом семестру, є сумою балів, що були отримані при оцінюванні участі на семінарських заняттях, опитуванні та написанні контрольних робіт.

Організація оцінювання: опитування у тестовій та письмовій формі проводиться після завершення викладання кожної теми. Семінари проходять відповідно до графіка їхнього проведення. Контрольні роботи проводяться у тестовій формі. Студенти, які отримали за контрольну роботу меншу за мінімально передбачену кількість балів, перескладають її.

Оцінювання за формами контролю:

	ЗЧ1		*ЗЧ2*	
	Min.-18 балів	*Max.-30 балів*	*Min.-18 балів*	*Max.-30 балів*
Опитування	*«1»x5=5*	*«2»x5=10*	*«1»x5=5*	*«2»x5=10*
Семінарські заняття	*«2»x5=10*	*«3»x5=15*	*«2»x5=10*	*«3»x5=15*
Контрольна робота*	*«3»x1=3*	*«5»x1=5*	*«3»x1=3*	*«5»x1=5*
«1» мінімальна/максимальна оцінка, яку може отримати студент. 1-мінімальна/максимальна залікова кількість робіт чи завдань. *-усі контрольні роботи мають розрахунково-аналітичний характер				

- умови допуску до іспиту: рекомендований мінімум для допуску – 36 балів. Для студентів, які набрали сумарно меншу від 36 балів (*рекомендований мінімум*) кількість, обов'язковою умовою для отримання допуску є написання рефератів по питанням пропущених чи недостатньо засвоєних тем.

- підсумкове оцінювання у формі іспиту проводиться в письмовому форматі. Максимальна кількість балів на іспиті – 40, мінімальна кількість балів, що додаються до семестрових – 24 *(60% максимальної кількості балів, відведених на іспит)*.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовна частина1	Змістовна частина2	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	18	18	24	60
Максимум	**30**	**30**	**40**	**100**

Загалом, формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка», введеного в дію наказом № 170-32 від 11 квітня 2022 року.

7.2. Шкала відповідності

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	самост. робота
Змістовна частина 1. «Уведення в дисципліну»				
1	**Тема 1.** Фізична географія материків і океанів як навчальна дисципліна. Мета і завдання, об'єкт і предмет вивчення, методи, принципи і підходи дослідження	2	-	6
2	**Тема 2.** Наукові теорії та гіпотези походження материків і океанів	2	2	6
Всього за ЗЧ1		**4**	**2**	**12**
Змістовна частина 2. «Фізична географія материків та океанів»				
3	**Тема 3.** Фізико-географічна характеристика Африки	2	1	6
4	**Тема 4.** Фізико-географічна характеристика Австралії	2	1	6
5	**Тема 5.** Фізико-географічна характеристика Південної Америки	2	1	6
6	**Тема 6.** Фізико-географічна характеристика Антарктиди	2	1	6
7	**Тема 7.** Фізико-географічна характеристика Північної Америки	2	1	6
8	**Тема 8.** Фізико-географічна характеристика Євразії	4	2	6
9	**Тема 9.** Загальний огляд Світового океану	2	1	6
10	**Тема 10.** Тихий океан	2	1	6
11	**Тема 11.** Атлантичний океан	2	1	6
12	**Тема 12.** Індійський океан	2	1	6
13	**Тема 13.** Північний Льодовитий океан	2	1	6
Всього за ЗЧ2		**24**	**12**	**66**
РАЗОМ		**28**	**14**	**78**

Загальний обсяг *42 год.,* в тому числі:
лекцій – *28 год.;* семінарські заняття – *14 год.*
Самостійна робота – **78** год.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Волошин І.І. Географія Світового океану: Навч. посібник для вчителів серед. Загальноосвіт. шк. / І.І. Волошин, В.Г. Чирка. Київ : Перун, 1996. 224 с.

2. Гудзевич А.В. Регіональна фізична географія (Європа та Азія): Навч. посібник / А.В. Гудзевич. Вінниця : «Віндрук», 2005. 464 с.

3. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків та океанів: Навч. посібник Частина ІІ. Євразія / Б.Д. Панасенко. Вінниця : «ГІПАНІС», 2005. 510 с.

4. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків та океанів: Навч. посібник. В 2 ч. – Ч. 1. Материки південної півкулі / Б.Д. Панасенко. Вінниця : ЕкоБізнесЦентр. 1999. 200 с.

5. Міхелі С. В. Фізична географія Євразії : навчальний посібник / С. В. Міхелі. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 286 с.

6. Міхелі С. В. Фізична географія Північної Америки : навчальний посібник / С. В. Міхелі. Київ; Ірпінь : ТОВ Вид-во «Перун», 2019. 284 с.

7. Половина І.П. Фізична географія Європи: Навч. пос. для студ. геогр. спеціальн. вищ. навч. закл. / І.П. Половина. Київ : «АртЕк», 1998. 272 с.

8. Шищенко П.Г. Фізична географія материків і океанів : підручник : у 2 т. Т. 2 Європа / П.Г. Шищенко, В.В. Удовіченко, Ю.А. Олішевська та ін. ; за ред. П.Г. Шищенка. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 464 с.

9. Шищенко П.Г. Фізична географія материків і океанів : підручник : у 2 т. Т. 1 Азія / П.Г. Шищенко, О.В. Аріон, В.В. Удовіченко та ін. ; за ред. П.Г. Шищенка. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 643 с.

Додаткова:

10. Гончарова Л.Д. Клімат і загальна циркуляція атмосфери: Навчальний посібник / Л.Д. Гончарова, Е.М. Серга, Є.П. Школьний. Київ : КНТ, 2005. 251 с.

11. Марисова І.В. Біогеографія. Регіональний аспект: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. 128 с.

12. Масляк П.О. Географія Африки: Наук.-попул.вид. / П.О. Масляк, П.Г. Шищенко. Київ : Стафед-2, 1999. 160 с.

13. Свинко Й.М. Геологія: Підручник / Й.М. Свинко, М.Я. Сивий. Київ : Либідь, 2003. 480 с.

14. Атлантичний океан – карти [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.google.com/search?rlz=1C1AOHY_ruUA721UA721&q=%D0%90%D1%82%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9+%D0%BE%D0%BA%D0%B5%D0%B0%D0%BD&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwjoz9bn0sTnAhVrw4sKHeLoBvAQsAR6BAgJEAE&biw=1368&bih=698

15. Тихий океан – карта [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://sites.google.com/site/geografiaukraieni/geografia-materikiv-i-okeaniv

16. Географічний портал. [Електронний ресурс]. Режим доступу http://geografica.net.ua/

17. Географія материків і океанів. [Електронний ресурс]. Режим доступу http://geography7.wikidot.com/
'

18. Список об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikivoyage.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:UNESCO_page_banner.jpg